

провозглашення незалежності Фінляндської республіки проаналізовані в статті. Розглянуто значення підписання мирного договору між РСФСР і Фінляндією. Проаналізовано вплив даного договору на подальше співробітництво. Розглянуто зовнішню і внутрішню політику Фінляндії після придушення робочої революції.

Ключові слова: революція, Фінляндія, робочий клас, страйки, 1918 г.

Halyna Boichenko

LABOR REVOLUTION IN FINLAND OF 1918

The article deals with the situation in Finland before the revolution of the workers. The process of finding revolutionary leaders is analyzed. The beginning of revolutionary crisis is examined in this paper. Primary background of beginning of labor revolution in Finland is shown in the article. Main reasons of working strikes are analyzed in this paper. There is information about revolutionary phases. Primary attempts of revolution reduction are emphasized. Conditions of proclamation of independent Republic of Finland are analyzed in the article. The importance of signing a peace treaty between the RSFSR and Finland is examined in this paper. The influence of this agreement on further cooperation is analyzed. Foreign policy and domestic policy of Finland after revolution reduction are analyzed in the article.

Key words: revolution, Finland, labor, strikes, 1918.

УДК 94(477) «1917/1918»

Ігор Дацків

НІМЕЦЬКИЙ ЧИННИК У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УНР 1918 Р.

У статті йдеться про міжнародні зв'язки України в добу національно-визвольних змагань 1917–1918 рр. З'ясовуються передумови українсько-німецького зближення наприкінці Першої світової війни. У роботі проаналізовано особливості відносин між Німеччиною та урядами Центральної Ради, Української Держави гетьмана П. Скоропадського, розкривається вплив політики Німеччини на становлення та розвиток української державності. У науковому дослідженні розглядаються економічні аспекти, зокрема в системі українсько-німецьких стосунків, які суттєво впливали на зовнішньополітичну орієнтацію Києва та Берліна, були важливим чинником під час переговорів та укладання міжнародних угод. Висвітлюється діяльність українських дипломатичних представництв та економічно-торговельних місій за кордоном, скерованих на забезпечення розвитку української економіки та потреб війни за незалежність. Показано залежність відносин між Німеччиною та Україною від розстановки сил на міжнародній арені. Показано, що найважливішим досягненням України, здобутим завдяки економічним угодам, було збереження державної незалежності та вихід на міжнародну арену і на цій основі можливість продовжувати національно-визвольні змагання у майбутньому.

Ключові слова: українсько-німецькі відносини, міжнародний вплив, уряд, делегація, договір.

Проблема міжнародних відносин України в добу національно-визвольних змагань 1917–1918 роках перших державних утворень – Центральної Ради – УНР – Гетьманату П. Скоропадського має досить потужний пласт наукових досліджень вітчизняних, діаспорних і зарубіжних істориків. Водночас бракує глибокого вивчення економічних аспектів, зокрема в системі українсько-німецьких взаємин, що суттєво впливали на зовнішньополітичну орієнтацію Києва і Берліна, були важливим чинником у переговорах та укладенні міждержавних угод. Недостатньо вивчена й висвітлена діяльність українських дипломатичних представництв і економічно-торговельних місій за кордоном, скерована на розвиток вітчизняної економіки та потреб змагань за незалежність. У наукових працях економічні аспекти у стосунках України з Німеччиною розглядаються переважно фрагментарно, через призму Брестського мирного договору від 9 лютого 1918 р., що спричинив певні зобов'язання сторін в економічній сфері відносин.

На наш погляд, найбільше уваги означеній проблемі приділив колишній міністр закордонних справ Української Держави 1918 р. Дмитро Дорошенко. Визначний історик подав і глибоко проаналізував економічні аспекти Брестської угоди між Україною і Німеччиною, оприлюднив Протокол економічного договору на господарський 1918–1919 рр., деякі угоди на взаємні поставки продовольчих і промислових товарів, фінанси, тарифи, мита та ін. Менш вартісні, але корисні для дослідження, є праці В. Верстюка [1], В. Винниченка [2], О. Копиленка [3], В. Литвина [4], П. Христюка [5] та інших.

Можна також відзначити публікації сучасних українських істориків з цієї проблематики у періодиці, зокрема П. Барвінської [6], В. Верстюка [7], І. Каменецького [8], С. Кульчицького [9], О. Павлюка [10], Р. Пирога [11], П. Притуляка [12], В. Солдатенка [13] та інших. Розглядаючи українсько-німецькі стосунки, вказані й інші дослідники, відзначимо серед них працю «Украинская революция» російського діаспорного історика О. Федюшина, де головна увага зосереджена на військово-політичних і дипломатичних аспектах. Економічну складову вони зачіпають настільки, наскільки вона впливала на ці взаємини [14].

Між тим, як свідчать переговори української дипломатичної місії у Бресті і надзвичайно успішні угоди із Німеччиною та її союзниками, економічний чинник поряд із геополітичним, відіграв визначну роль у розв'язанні Україною глобальних завдань офіційного визнання незалежності держави, встановлення дипломатичних і торговельних відносин з Центральними та низкою нейтральних держав, реальної допомоги у визволенні країни від військ більшовицької Росії й відновлення влади Української Центральної Ради. Отже, у цій публікації спробуємо глибше дослідити й висвітлити зазначену проблему.

Українсько-німецькі відносини формувалися у досить складний період Першої світової війни та національно-визвольних змагань 1917–1918 рр. Як відзначав І. Каменецький, ще під час війни Німеччина зацікавилася українською проблемою, зокрема її економічними аспектами. Це проявилось у співпраці впливових діячів німецького суспільства із Союзом визволення України (далі – СВУ), підтримці ідеї самовизначення України. Берлін усвідомлював, що незалежна в майбутньому Україна може стати противагою Росії і Польщі її потужним економічним ринком передусім сільськогосподарської продукції [8, с. 12–15]. Доречно зауважити, що Німеччина разом із українцями СВУ активно підтримувала у роки війни усі революційні рухи в Російській імперії, особливо більшовиків, які, за свідченням О. Федюшина, через А. Гельфанда (Парвуса) отримали майже 50 млн марок, тоді як СВУ на пропаганду та культурно-освітню роботу в таборах військовополонених впродовж 1915–1917 рр. отримав 743 тис. марок [14, с. 59–60].

Розпад Російської імперії в результаті Лютневої 1917 р. революції й виникнення на її території державних утворень, зокрема Української Центральної Ради, кардинально змінило геополітичну ситуацію у Східній Європі. Проте Тимчасовий уряд Росії твердо перебував на позиції продовження війни проти блоку Центральних держав. Провід Центральної Ради, як парламентської репрезентації українського народу на чолі з Михайлом Грушевським, у процесі державотворення обрав статусом України автономію у складі федеративної демократичної Росії. Під його впливом Український Національний Конгрес 19 червня 1917 р. проголосив, що «тільки національно-територіальна автономія в стані забезпечити ті потреби нашого народу і всіх інших народів, що живуть на українській землі» [15, с. 61].

Напевно, найбільшим натхненником осягнення Україною автономії, як стратегічної концепції державного будівництва в Україні, був голова Центральної Ради М. Грушевський: «Українці в політичній справі хочуть утворити широку національно-територіальну автономію України в складі федеративної російської республіки. Треба всю душу і силу свою вкласти, щоб здобути широкої національно-територіальної автономії України» [16, с. 114, 123].

Отже, зовнішньополітична орієнтація України на першому етапі існування й діяльності Центральної Ради була підпорядкована Петроградіві, по-суті проантантівською. Між тим, в Україні набирало силу самостійницьке угруповання під проводом М. Міхновського, В. Липинського та інших громадсько-політичних діячів, що відстоювало ідею повної незалежності України, стимулювало суспільно-політичну думку на створення суверенної держави із власною зовнішньою політикою. Саме це змусило країни Антанти, що не виявляли значного інтересу до українських справ, повернути увагу до України й надіслати до Києва військово-дипломатичні місії. Антанта сподівалася насамперед втримати Україну у війні та виявляла зацікавленість її економічним потенціалом, тобто переслідувала суто прагматичні цілі. Про цю тенденцію щодо України наголосив голова уряду – Генерального Секретаріату – В. Винниченко, який у серпні 1917 р. в інтерв'ю французькій газеті відверто заявив: «Неуважливе відношення союзників до вимог українського народу викликає серед українців неприязні настрої. Що більше противляться вони нашим вимогам, тим більше певні українські круги звертають свої очі на Австрію та Німеччину» [3, с. 122].

Винниченко мав на увазі передусім упереджене ставлення певних кіл Антанти до процесу відродження державності України, оскільки вони підтримували точку зору російського Тимчасового уряду, що звинувачував провідних діячів Центральної Ради у «германофільстві». На це М. Грушевський у виступі на Малій Раді наголошував: «Як голова Центральної Ради від її початку рішуче заявляю, що не знаю в Центральній Раді і одного члена германофільської орієнтації» [3, с. 128].

Кардинальна зміна зовнішньополітичної орієнтації Центральної Ради сталася після жовтневого 1917 р. більшовицького перевороту в Петрограді і проголошення Третім Універсалом

Української Народної Республіки, що фактично означало утворення Української держави. Водночас декларація не заперечувала участі України у федерації з утвореними на території колишньої Російської імперії державами, але не визнала більшовицького уряду В. Леніна, що прийшов до влади.

Ситуація, коли більшовицьке керівництво під тиском солдатських мас проголошувало припинення війни й загального миру, що не влаштувало Антанту, вона зробила ставку на антибільшовицькі сили в Росії. Країни Заходу, особливо Франція й Англія, інтенсивно посилювали зв'язки з УНР. Голова французької місії генерал Ж. Табуї, призначений Парижем комісаром Франції при уряді УНР, на зустрічах із В. Винниченком та іншими діячами обіцяв підтримку України за умов дотримання військово-політичних угод із Росією, тобто продовження війни до переможного кінця. У грудні 1917 р. він двічі звертався до уряду України із заявами про прихильність Франції та висловлював обіцянку, що Франція офіційно визнає Українську державу у майбутньому. Подібні запевнення надійшли від представника Великобританії П. Баге [2, с. 233–234, 242–243].

П. Христюк свідчив, що військові місії Антанти у Києві, в ситуації, коли восени 1917 р. розвалювалася російська армія й відтак Східний фронт планували створити із українізованих частин кілька армійських корпусів, які спільно з утвореними польськими й чеськими легіонами склали б український фронт (на місці колишніх Південно-Західного і Румунського) й не дали би можливості Німеччині та Австро-Угорщині перекинути свої війська на Захід [5, с. 92].

Безперечно, українське суспільство не сприймало такої перспективи. Враховуючи антивоєнні настрої, що панували у державі, і прагнення задекларувати світові про самостійний зовнішньополітичний курс, уряд України 24 грудня 1917 р. звернувся до воюючих держав світу із нотою, у якій закликав негайно припинити військові дії на усіх фронтах і скликати міжнародну мирну конференцію. Заявлено про бажання УНР, як незалежної держави, взяти участь у мирних переговорах. Якщо держави антантівського союзу закликав України проігнорували, 28 грудня надійшла відповідь від блоку Центральних держав. Голови зовнішньополітичних відомств Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії та Туреччини заявили: «Безумовно, потрібно, щоб представники УНР взяли участь у переговорах в Бересті-Литовським. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія Туреччина вважають необхідним привітати участь представника УНР в мирових переговорах у Бересті-Литовським» [17, с. 44].

Від'їзд до Бреста української делегації та її участь у мирних переговорах визначили радикальну зміну зовнішньополітичної орієнтації на користь Німеччини, започатковано досить тривалу фазу україно-німецьких стосунків у військово-політичній та економічній сферах. Безумовно, у новій ситуації обидві сторони шукали можливості забезпечити національні інтереси України – припинити війну, домогтися офіційного визнання її незалежності, вийти на міжнародну арену самостійним чинником, отримати реальну військову підтримку в розв'язаній більшовицькою Москвою війні. Німеччина та її союзники сподівалися насамперед ліквідувати Східний фронт та перекинути частину військ на Захід, отримати доступ до України, як багатій сировинної бази, передусім до українського хліба, оскільки населення їх країн було на межі голоду. Крім того, слушно зауважує В. Верстюк, німці швидко зрозуміли, що присутність української делегації у Бресті буде додатковим важелем впливу на переговори із більшовицькою Москвою, делегація якої під проводом Л. Троцького усіяло затягувала підписання договору й навіть спробувала його зірвати [7, с. 68].

З перших днів брестських переговорів представники Німеччини прихильно поставилися до української дипломатичної місії, визнали її правомочність і змусили радянських представників на чолі із Л. Троцьким не лише визнати право делегації під проводом В. Голубовича представляти Україну та бути рівноправним учасником переговорного процесу, але й практично засвідчити визнання більшовицькою Росією незалежної Української держави. Вже у ході першої дискусії голова засідання, міністр зовнішніх справ Австро-Угорщини О. Чернін, зробив історичну заяву: «Ми признаємо українську делегацію самостійною делегацією і уповноваженим представником самостійної Української Народної Республіки... Що більше, ми бачимо далі підставу визнати Українську Народну Республіку вже тепер самостійною, вільною, суверенною державою, яка є в стані заключати самостійні інтернаціональні договори» [31, с. 69].

Безперечно, тон переговорам задавала представницька делегація Німеччини на чолі із головнокомандувачем Східного фронту генерал-фельдмаршалом Леопольдом Баварським. У її складі були статс-секретар міністерства закордонних справ Р. фон Кюльман, генерал-майор Макс Гофман, високопоставлений урядовець зовнішньополітичного відомства Розенберг, радник-юрист Крюге, радники Генерального штабу та інші спеціалісти. Фактичним керівником делегації був Кюльман. Треба відзначити, що й інші країни представляли досвідчені дипломати, політичні й військові діячі, зокрема більшовицьку Росію – нарком закордонних справ Л. Троцький, А. Йоффе, Л. Каменєв, Л. Карахан, М. Покровський, А. Біценко. Проте молоді українські дипломати В. Голубович, О. Севрюк, М. Любинський М. Левитський та інші у нелегкій боротьбі, особливо із

радянською і австро-угорською делегаціями, гідно відстоювала національно-державні інтереси України. «В тих днях я дивувався з молодих українців, – писав у спогадах генерал М. Гофман. – З цілою певністю вони знали, що крім евентуальної допомоги німців, вони нічого за собою не мають і що їх уряд є поняттям фіктивним, а проте вони рішуче стояли в переговорах з графом Черніним при вимогах, які зголосили, і не відступали від них ані на крок» [19, с. 264].

Не вдаючись до перебігу переговорів у Бресті, оскільки це окрема тема, відзначимо, що 9 лютого 1918 р. Україна підписала, а згодом ратифікувала, як і Німеччина, мирний договір надзвичайної ваги, який, за висновком В. Винниченка та інших провідників України, безперечно, був для Української держави дуже корисним і вчасним, передусім тому, що забезпечив визволення України від більшовицьких військ й відновлення влади Центральної Ради у краї, вихід України на міжнародну арену, встановлення дипломатичних і економічних зв'язків із Німеччиною та її союзниками [2, с. 289].

Основні статті Брестської угоди, підписаної українською делегацією, визначали: що УНР визнається де-юре і де-факто незалежною державою, стан війни між УНР і Німеччиною та її союзниками закінчений; між країнами встановлюються дипломатичні стосунки; сторони зрікаються анексії і контрибуцій; передбачається обмін військовополоненими, приєднання Холмщини до УНР і створення із Галичини й Буковини окремого коронного краю – автономії. Окрема VIII стаття визначала економічні взаємини, що охоплювали основні напрямки і створювали правову базу для їх розвитку. Зауважимо, що у цій статті було багато пунктів, що визначали й деталізували різні аспекти, зокрема, розміри і порядок товарообміну, фінансових розрахунків тощо. У її основу покладено умови колишнього російсько-німецького договору про торгівлю і мореплавство 1894–1904 рр. із деякими застереженнями [18, с. 141–144; 20, арк. 1].

Ще у процесі визволення України німецько-українськими військами, повернувшись до Києва, Рада Міністрів УНР 14 березня 1918 р. ухвалила створити при уряді України державну комісію із товарообміну, на яку покладалося завдання опрацювати в деталях економічний договір із Німеччиною і заходи для його реалізації. До складу комісії увійшли М. Порш (голова), Г. Остапенко, К. Мацієвич, П. Феденко-Чопівський на інші досвідчені політичні діячі, економісти й юристи [21].

25 березня 1918 р. комісія розпочала переговори із представниками Німеччини, яких очолював посол, барон Мумм фон Шварценштейн та Австро-Угорщини на чолі із графом Й. Фогачом. Зауважимо, що готувалися окремі угоди із цими країнами. Передусім, йдеться про виконання умови VIII статті, у якій зазначалося: «До 31 липня поточного року потрібно буде перевести обмін надлишками найголовніших витворів сільського господарства і промисловості для покриття біжучих потреб» [22, арк. 24].

У складі комісії створено дві підкомісії: експортну, яка поділялася на чотири відділи – експортний, імпорتنний, фінансовий і юридичний, її очолив І. Феденко-Чопівський; та імпорتنну, її голова – В. Коваль. Найбільш складною була діяльність експортної підкомісії, оскільки німецька сторона вважала основою брестських угод саме поставки України, зокрема збіжжя 60 млн пудів. Заступник міністра торгівлі і промисловості І. Феденко-Чопівський 9 березня 1918 р. доповідав урядові: «Статистичні дані щодо розміру врожаїв в Україні за останні 5–6 років показують, що тепер в українських губерніях є надлишок хлібних злаків. Надлишок цей повинен, на нашу думку, досягти значних розмірів, якщо взяти до уваги, що в роки війни хліб за кордон не вивозився» [23]. Навіть поверхневі розрахунки свідчили про те, що вимоги німців є надмірними. Українська сторона пропонувала зменшити їх до 39 млн пудів, М. Порш вимагав водночас домовитися про імпортування із Центральної держави необхідних для сільського господарства товарів, насамперед 100–150 тис. плугів. Але під тиском німецької сторони українцям довелося погодитися на експорт до 31 липня 1918 р. 60 млн пудів збіжжя: у квітні – 6 млн, травні – 15, червні – 20, липні – 19 млн. При цьому Україну зобов'язали продавати хліб (основна на той час складова експорту УНР) іншим державам лише з дозволу Центральної держави. Були визначені ціни: за пуд пшениці – 5 крб. 80 коп., жита – 4 крб. 48 коп., ячменю – 4 крб. 05 коп. [24, арк. 14].

Серед інших сільськогосподарських продуктів, крім збіжжя, німецька сторона виявила значний інтерес до м'яса, жирів, цукру й деяких овочів. Вони вимагали шляхом державних поставок і вільної закупівлі отримати від України 1,3 млн голів свиней, 300 тис. голів худоби, 1 млн пудів жирів та ін. Проте українська сторона пропонувала зменшити вимоги і брала на себе зобов'язання до 31 липня поставити Німеччині 30 тис. пудів сала, 900 тис. пудів худоби (у живій вазі), 100 млн яєць, 27 млн пудів цукру, 100 пудів картоплі та ін. [12, с. 66; 25, арк. 5].

Таким чином, вже на початку переговорів в економічній угоді між УНР і Німеччиною виявилися різні підходи сторін. Безперечно, німці намагалися якомога швидше і в максимальних розмірах отримати від України продукти сільського господарства до чого спонукала внутрішня ситуація в країні. Українська сторона в особі комісії керувалася завданнями набагато ширшими: поряд із виконанням економічного розділу Брестської угоди дбати про розвиток економіки України шляхом

вигідного експорту та імпорту промислових товарів, а також не допустити економічного закабалення й перетворення молодого Української держави на німецьку колонію. Точилися гострі дискусії щодо експорту сільськогосподарських товарів до 13 квітня, в результаті яких підписано декілька угод про поставки деяких видів продукції у розмірах та здебільшого задовольняли обидві сторони. Одночасно розв'язувалося питання про фінанси, мита, транспортування Брестським і Львівським відділеннями залізниці та з чорноморських портів Одеси, Миколаєва, Херсона. Згідно з публікацією в газеті «Киевская мысль», кількість вивезеного до Німеччини хліба, за свідченням прем'єр-міністра УНР В. Голубовича, становила три мільйони пудів [26].

У другій половині квітня 1918 р. досягнуто угоди про експорт різних видів сировини. Зокрема, із криворізьких та донецьких копалень передбачалося відправити 37,5 тис. пудів залізної руди, марганцю, будівельного лісу з розрахунку 300 вагонів щомісячно, а також металобрухту в розмірах ваги імпорту машин та різних металевих виробів. «Матеріали переговорів про експорт сировини з України свідчать, – наголошує П. Притуляк, – що метою представників Центральних держав було не визначення її надлишків, а викачування з неї необхідної для них сировини. А найкращий спосіб для цього вони вбачали в запровадженні вільної торгівлі» [12, с. 68].

Така тактика німецької сторони на переговорах із економічних питань спонукала Раду Міністрів видати низку постанов про заборону експорту деяких видів продовольчих і промислових товарів. Це викликало незадоволення партнерів на переговорах. Німці пильно стежили за тим, щоб Україна не продавала хліба та інших сільськогосподарських товарів іншим державам, зокрема Росії, Дону, Грузії й Білорусі.

Не менш складними були переговори української імпортової комісії В. Ковалю із німецькою стороною, на перших засіданнях від кінця березня 1918 р. Українці висунули пропозиції поставити до 1 червня в Україну щонайменше 101,5 тис. плугів, близько 19 млн пудів, причому заявили, що у випадку задоволення вимоги, українська сторона не гарантує виконання експорту хліба. Це змусило німців погодитися на ввіз 215 тис. т вугілля, адже вони пропонували втричі менше, щоправда німці намагалися долучити до угоди право контролю за розподілом вугілля, але українці відстояли право ним розпоряджатися. Певних успіхів вдалося досягти делегації УНР на переговорах про поставки німцями 350 тис. пудів нафти, хімічних і фармацевтичних товарів, а також сільськогосподарських машин, облаштування млинів, маслобоєнь, машин для переробки сільськогосподарських продуктів, моторів, мануфактура. Водночас впроваджено такий курс валюти при взаєморозрахунках: 1 німецька марка – 75 коп., 1 австрійська корона – 50 коп. Відтак 23 квітня економічний договір між Україною і Німеччиною підписано головами комісій М. Поршем і А. Муммом. Оскільки його термін спливав 31 липня, вирішено у червні 1918 р. провести нові переговори для продовження його дії [27, с. 296–296].

Щоправда, виконання економічних угод супроводжували значні труднощі, пов'язані із внутрішньою ситуацією в Україні. Д. Дорошенко подає характерну доповідну записку одного із австрійських дипломатів, який повідомляв із Києва: «Досі ми обмежувалися військовою окупацією й прогінанням більшовицьких військ, управління ж краєм ми принципово залишали за Радою та її органами. Як же виглядає це управління? Чи теперішній режим – не зачіпаючи питання про його добру волю – є в стані постачати нам потрібні продукти або створити такі умови, які дали б нам змогу добути ці продукти через закупку? Щоб Рада через свої власні органи могла забезпечити доставку і транспорт продуктів, це річ зовсім виключена, бо вона зовсім не має правильної і певно поставленої працюючої організації. І це не може швидко змінитися, бо Рада не має ні грошей, ні справжнього виконавчого апарату (військо, жандармерія, суд, поліція в своїм розпорядженні)» [27, с. 11].

Німці швидко переконалися, що Центральна Рада в силу об'єктивних і суб'єктивних причин не зможе виконати угоди про поставки, зокрема хліба. Німецькі чинники відзначали, що поставок харчових продуктів не вистачає навіть на утримання окупаційних військ в Україні – майже 400 тис. вояків. Частими були випадки, коли військові частини вдавалися до самочинних реквізицій та закупівлі сільськогосподарської продукції. Мало того, головнокомандувач німецькими військами в Україні, генерал-фельдмаршал Герман фон Ейхгорн, без узгодження із українським урядом, 6 квітня віддав наказ селянам під загрозою кари засівати хліб самим і не перешкоджати поміщикам. Цей його вчинок викликав обурення міністра земельних справ М. Ковалевського, який подав у відставку. Мала Рада відгукнулася на втручання німців у внутрішні справи постановою, у якій наголошувалося: «Ніяке самовільне втручання германського і австро-угорського вищого командування в соціально-політичне й економічне життя України недопустиме». Відзначалося, що подібні дії можуть «зробити неможливим виконання тих економічних договорів між УНР і Центральними державами» [14, с. 145–146].

Між тим посол Німеччини А. Мумм, який постійно виявляв прихильність до України та її уряду, й у донесеннях до Берліна підкреслював необхідність дотримуватися Брестських угод, не

втручатися у внутрішні справи УНР, змушений був виправдати заходи щодо забезпечення майбутнього врожаю, оскільки Німеччина сподівалася отримати узгоджену із українцями кількість хліба. Проте 24 квітня посол телеграфував до Берліна, що «співробітництво з теперішнім урядом, беручи до уваги його тенденції, неможливе». Отже, українсько-німецькі стосунки погіршувалися, насамперед із причин, пов'язаних з економічними угодами та їх виконаннями українською стороною. Варто також зауважити, що цьому сприяло ставлення М. Грушевського до німців. Голова Центральної Ради майже не цікавився станом українсько-німецьких стосунків. «Надзвичайна сухість і черствість у відносинах... – писав Д. Дорошенко, – наче задавала тон відношення українського уряду й офіційних сфер до німців – військових, цивільних, урядовців, журналістів, які почали приїздити до Києва. Ніякого прийняття, ніяких зустрічей і відносин поза чисто офіційними справами. Тим часом «неукраїнське товариство» Києва робило якраз навпаки і «обробляло» німців, як тільки можна» [28, с. 90].

Д. Дорошенко згадував, як прибулий до Києва Микола Василько, відомий буковинський діяч і член австрійського парламенту, який активно допомагав українській делегації в Бресті, наголошував на тому, що серед німецьких впливових кіл панує глибоке розчарування українським державним і політичним проводом. Особливо це стосувалося укладених торговельно-економічних угод [28, с. 92]. За цих обставин наприкінці квітня 1918 р. в українсько-німецьких стосунках визрів потужний конфлікт, який спонукав німців до зміни українського уряду шляхом державного перевороту, оскільки Центральна Рада із своїм соціальним курсом та нездатністю задовольнити гострі потреби Німеччини. Хоча П. Скоропадський у своїх заявах і спогадах відзначав, що домовився із німцями про нейтралітет, події 29 квітня свідчили про активну участь у поваленні Центральної Ради і встановленні режиму Гетьманату П. Скоропадського. Водночас більшість дослідників проблеми вважають, що визначальними причинами падіння Центральної Ради була внутрішня криза, відсутність єдності насамперед серед українського політикуму в питаннях державного й військового будівництва та зовнішньополітичної орієнтації, що призвело до фатальних помилок і прорахунків. Зауважимо, що гетьманський переворот відбувся безкровно і за відсутності будь-якого спротиву органів влади і суспільства загалом.

29 квітня 1918 р. П. Скоропадський, виходець зі старовинного козацького старшинського роду, генерал-лейтенант російської армії, оголосив «Грамоту до всього українського народу» і «Закон про тимчасовий державний устрій України» як Гетьман Української Держави. У документах визначалися напрямки державного будівництва, окреслено структуру, права і завдання органів влади, а також права і обов'язки громадян, які гарантували загальноприйняті в світі умови життя й праці. Водночас створювався Кабінет Міністрів на чолі із Ф. Лизогубом, у якому міністром закордонних справ став Д. Дорошенко. Саме на нього, а також міністрів А. Ржепецького, торгівлі – С. Гутника, харчових справ Ю. Соколовського, юстиції – М. Чубинського – покладено виконання домовлень П. Скоропадського із представниками Німеччини, за якими Українська Держава перебрала на себе виконання Брестської угоди та економічного договору від 23 квітня 1918 р. щодо експортних зобов'язань [29, с. 161].

З метою ефективного керівництва експортом-імпортом України з Німеччиною і Австро-Угорщиною, при Кабінеті Міністрів з підпорядкуванням Міністерству торгівлі, утворено комітет для зовнішньої торгівлі, який діяв у тісному контакті із вказаними міністерствами, в першу чергу харчових справ, щоб забезпечити зумовлені поставки продовольчих товарів до Центральних держав. Незважаючи на значні кошти – 230 млн крб., – виділені Міністерством фінансів для заготівлі хліба, худоби, яєць та ін., зруйноване війною та революційними подіями сільське господарство Української держави було неспроможне до 31 липня виконати договірні зобов'язання, а саме – поставити Німеччині й Австро-Угорщині насамперед 60 млн пудів хліба. Тому, згідно із заявою міністра продовольчих справ С. Гербея, на середину серпня 1918 р. Україна відправила Центральним державам всього 6,68 млн пудів збіжжя. Крім того, 350 тис. пудів вивезли за кордон неофіційно різні фірми Німеччини, без санкцій відповідних українських органів [30].

Подібна ситуація склалася у процесі закупівлі і експортованих до Німеччини інших видів сільськогосподарських товарів. Щоправда, вивіз тривав стабільно, а з вересня його темпи зростали щомісяця. Аналіз експорту харчових продуктів свідчить про те, що разом із хлібом, потужну частку становили інші види. Зокрема за квітень-вересень 1918 р., згідно із даними Міністерства торгівлі і промисловості, вивезено до Німеччини й Австро-Угорщини вагонами: хліба – 6,3 тис. цукру – 3,5 тис., яєць – 2 тис., худоби – 5,5 тис., всього 44,5 тис. вагонів. Водночас ввезено переважно із Німеччини вугілля – 41,4 тис., нафтопродуктів – 0,8 тис., сільськогосподарських машин – 1,7 тис., а всього 24,5 тис. вагонів. Транспортування відбувалося через Львів – до Австро-Угорщини і через Брест – до Німеччини, причому через Львів рухалося до 64 % експортованих товарів [27, с. 300].

Аналіз імпорту товарів із Центральних держав на першому етапі існування Гетьманату свідчить про те, що він теж далеко не відповідав укладеним угодам. У травні-червні в Україну

надійшло із Німеччини майже 7 тис. вагонів вугілля, 250 – нафтопродуктів, 230 – сільськогосподарських машин, 92 – з ремісничим інструментом. Проте за планом мало було 600 вагонів із машинами та 350 з іншими промисловими товарами. Якщо обсяг експорту сягав 24–30 млн німецьких марок, то сума імпорту не перевищувала 10 млн, тобто поставки з України були у 2,5–3 рази більшими, що дуже турбувало українську сторону [27, с. 302].

Усі дослідники з історії Української Держави свідчать про те, що гетьман П. Скоропадський проблемам зовнішньої політики і розбудови дипломатичної служби уваги набагато більше, ніж провідники Центральної Ради. Від перших днів створено Міністерство закордонних справ, яке очолив М. Василенко, а від 20 травня – Д. Дорошенко. «Діапазон зовнішньополітичної діяльності Української Держави суттєво зріс, – зазначає О. Павлюк, – її зарубіжних місій акредитовано у Києві: з Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії, Дону, Польщі, Румунії, Фінляндії, Кубані, Азербайджану та Грузії. 10 українських дипломатичних представництв виряджено за кордон: до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії ...» [10, с. 327].

Гетьман П. Скоропадський, який згідно із законом був найвищим керівником зовнішньополітичних відносин, відповідно до міжнародної практики перебрав усі зобов'язання перед іншими державами і, відповідно, зобов'язання Брестського мирного договору. Він підписав у липні 1918 р. усі ратифікаційні грамоти договорів із Центральними державами, налагодив тісні стосунки особливо з представниками Німеччини: послом А. Муммом, генерал-фельдмаршалом Г. Ейхгорном та генералом В. Тренером, які перебували у Києві. «Відносини з Німеччиною й Австро-Угорщиною, – слушно зауважують Олександр і Марія Копиленки привертати найбільше уваги та зусиль української дипломатії з огляду на реальні політичні обставини, зокрема присутність німецьких військ на українській землі» [17, с. 99].

Вже у червні 1918 р. відчувалося, що криза в українсько-німецьких відносинах минула і відбувається активний процес налагодження партнерських стосунків. Про це яскраво свідчив меморандум фельдмаршала Г. Ейхгорна від 6 червня 1918 р. У ньому викладено напрямки німецької зовнішньої політики на Сході й концепція відносин з Україною. Передусім, він зазначав, що підтримувати незалежну, сильну Україну вигідно не лише із позиції економічних взаємин, але й необхідної надійної безпеки своїх інтересів з боку Росії. Україна, наголошував Г. Ейхгорн, до якої Німеччина матиме доступ через Литву, стане потужним мостом до Кавказу, Азії та Індії. Він наказував своїм військами усіляко підтримувати гетьманську владу. У ті ж дні, окреслюючи тривалу перспективу розвитку зовнішньої політики щодо України, німецький посол А. Мумм писав із Берліна: «Є два можливих підходи до нашої політики стосовно України. Один з них – безжальна експлуатація країни незалежно від наслідків. Інший – утвердження життєздатного політичного організму, який в тісному союзі з Німеччиною став би важливим політичним, військовим і економічним фактором нашої східної політики в майбутньому» [14, с. 186].

З усіх країн Четвертного блоку найліпше розвивалися відносини України із Німеччиною. Цьому сприяли візити П. Скоропадського та голови уряду Ф. Лизогуба до Берліна й ділові переговори з провідними діячами країни. Поряд із військово-політичними розглядалися економічні аспекти українсько-німецьких відносин. Сторони визнавали, що план вивезення із України сировини та продовольства, укладений з Центральною Радою реалізовано лише на 20 %, причому обома сторонами. Тому, згідно із домовленостями, 10 вересня 1918 р. укладено новий українсько-німецький економічний договір, який мав був діяти до 30 червня 1919 р. Над його проектом працювала потужна група спеціалістів на чолі із міністром С. Гутником. У її складі новоствореної комісії були з української сторони С. Гербель, В. Тимошенко, І. Шафаренко, А. Лукашевич, О. Андерсон та інші. Німецько-австро-угорську сторону представляли послы А. Мумм та Й. Форгач.

Новий економічний договір базувався на основних принципах Брестської угоди і теж був досить відчутним тягарем для України. Згідно з ним, Українська Держава мала експортувати до Центральних держав 35 % зібраного врожаю збіжжя, що становило до 1 грудня 1918 р. 40 млн пудів, а до 1 червня 1919 р. – на суму 75 млн. Крім того, Україна зобов'язувалася до липня 1919 р. експортувати 11 млн пудів живої худоби, 300 тис. овець, 2 млн птиці, 450 тис. пудів сала, масла і сиру, 2,5 млн пудів цукру, а також значну кількість сировини: металу, дерева та ін. Були встановлені тверді ціни. Крім всього, фінансова частина договору визначала, що у Берліні будуть друкуватися карбованці для України, з яких 250 млн щомісячно у 1918 р. і 100 млн – у 1919 р. отримує Німеччина тільки для утримання своїх військ в Україні та закупівлю товарів у вільній торгівлі. Берлін компенсуватиме Україні щомісячно 5 млн німецьких марок і 5 млн австрійських корон. У свою чергу Німеччина зобов'язалася постачати в Україну щомісячно 3 млн пудів вугілля, Австро-Угорщина – щомісячно 5 тис. т нафти. Імпортовані машини і промислові товари, як і отримані кредити, були скеровані на розвиток власної економіки. Зокрема, законом від 25 травня 1918р. уряд виділив 25 млн крб. на відновлення і розвиток сільськогосподарського машинобудування. Багато зроблено для розбудови цукрових заводів. Зауважимо, що до світової

війни в Україні вироблялося 74,7 млн пудів цукру (82 % загальної продукції в Росії) з них 60 млн йшло на експорт. У 1918 р. виробництво цукру впало до 59 млн пудів [27, с. 303–304, 308].

Оцінюючи економічний договір від 10 вересня 1918 р., дехто із істориків, зокрема П. Притуляк, вважає, що його умови були набагато гіршими від попереднього, підписаного Центральною Радою 23 квітня 1918 р. Проте, на наш погляд, більш ближчий до істини В. Литвин, який визнав його достатньо збалансованим [4, с. 272].

Восени 1918 р. Німеччина розпочала передислокацію частини своїх військ з України на Західний фронт, де складалася для неї складна ситуація. У вересні виведено п'ять піхотних дивізій із двадцятьох дислокованих в Україні. Очевидно, що цей процес мав тривати й надалі. Але до повного виводу своїх військ Берлін зробив декілька кроків з метою посилення влади гетьмана П. Скоропадського. Зокрема, 10 жовтня 1918 р. новий міністр закордонних справ Німеччини В. Зольф, підтверджуючи повну незалежність України та умови Брестського мирного договору, рекомендував гетьманові здійснити радикальну українізацію Кабінету Міністрів, провести аграрну реформу, порозумітися із керівництвом Національного союзу на чолі з В. Винниченком. Крім того, німці поступово зм'якшували свою позицію відносно створення Українською Державою власних збройних сил, що виявилось запізнілим кроком.

15 листопада 1918 р. утворена В. Винниченком, С. Петлюрою та іншими провідними діячами Директорія УНР розгорнула антигетьманське повстання, яке підтримали широкі верстви українського народу, підбурені маніфестом П. Скоропадського від 14 листопада про приєднання до «білої» Росії як федеративної держави. Цей крок не виправдав сподівань гетьмана на підтримку Антанти й антибільшовицьких сил Росії і став фатальним для нього. Війська Директорії, підтримані українськими повстанськими формуваннями, розгромили гетьманців. 14 грудня П. Скоропадський звернувся до українського народу із заявою про складення повноважень і виїхав до Німеччини [27, с. 424].

З падінням Гетьманату, приходом до влади Директорії УНР та евакуацією військ Німеччини та Австро-Угорщини, українсько-німецькі стосунки набрали форму суто дипломатичних зв'язків. Посольство України у Берліні прагнуло запевнити новий уряд Німеччини, що Україна залишається перспективним політичним партнером.

Підсумовуючи результати українсько-німецьких стосунків і ролі у них співробітництва у торговельно-економічній сфері, відзначимо, що вони значно впливали на встановлення та еволюцію військово-політичних і дипломатичних взаємин. Оцінюючи умови економічних угод Центральної Ради і Української Держави гетьмана П. Скоропадського із Центральними державами, варто враховувати тодішнє зовнішнє й внутрішнє становище України, яке спонукало уряди на непопулярні кроки, частково цьому причиною були й економічні договори. «Договір (від 23 квітня 1918 р. – авт.) не можна назвати рівноправним, – слушно зауважує П. Притуляк – і все ж він був вигідним як для Центральних держав, так і для країни» [12, с.71]. Найважливішим досягненням України, здобутим завдяки економічним угодам, було збереження державної незалежності та вихід на міжнародну арену і на цій основі можливість продовжувати національно-визвольні змагання у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада. К., 1997. 341 с. 2. Винниченко В. Відродження нації. Ч. II. Київ-Відень, 1920. 328 с. 3. Копиленко О. Л. «Сто днів» Центральної Ради. К., 1992. 204 с. 4. Литвин В. Україна: доба війни і революцій (1914–1920). К., 2003. 486 с. 5. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. Ч. 2. Відень, 1921. 152 с. 6. Барвінський П. Українсько-німецькі відносини на початковому етапі австро-німецької окупації України (лютий-березень 1918 р.) // Київська старовина. К., 2000. № 2. С.157–161. 7. Верстюк В. Українська революція: доба Центральної Ради // Український історичний журнал. 1995. № 6. С. 66–78. 8. Каменецький І. Німецька політика супроти України в 1918 р. та її історична генерація // Український історик. Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1968. Ч. I. С.5–19. 9. Кульчицький С. В. Українська держава часів гетьманату // Український історичний журнал. 1992. № 7–8. С. 60–79. 10. Павлюк О. Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) Нариси з історії дипломатії України. К., 2001. С.314–396. 11. Пиріг Р. Центральна Рада й німецьке військово командування в Україні: Проблеми взаємовідносин (лютий-квітень 1918 р.) // Український історичний журнал. 2007. № 2. С.47–63. 12. Притуляк П. П. Економічний договір УНР з Німеччиною та Австро-Угорщиною 1918 р. // Український історичний журнал. 1997. № 1. С. 62–72. 13. Солдатенков В. Перша дипломатична акція УНР. – Берестейська угода // Україна дипломатична: науковий щорічник. К., Вип. II., 2002. С.248–263.; Солдатенков В., Веденєєв Д. «Німецький фактор» в Українській революції // Діалог. 2000. С. 108–111. 14. Федюшин О. Украинская революция. 1917–1918. Москва, 2007. 332 с. 15. Веденєєв Д., Будков Д. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917–1923 роки. К., 2006. 296 с. 16. Великий українець. Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського. К., 1992. 550 с. 17. Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України. 1917–1920. К., 1997. 206с. 18. Воляник С. Берестецький договір 9.II. 1918. Клівленд,

1989. 208 с. 19. Гофман М. Записки из дневника. 1914–1918. Ленинград, 1929. 322 с. 20. Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 118. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 1. 21. Вісник Ради Народних Міністрів УНР. К., 1918 (11 квітня). 22. ЦДАВО України. Ф. 118. Оп. 2. Спр. 23. Арк. 24. 23. Киевская мысль. 1918, 10 марта. 24. ЦДАВО України. Ф. 118. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 14. 25. ЦДАВО України. Ф. 118. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 5. 26. Киевская мысль. 29 апреля 1918. 27. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле. 1914–1920. Мюнхен, 1969. 467 с. 28. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Т. II. Українська Гетьманська Держава 1918 р. Нью-Йорк, 1954. 424 с. 29. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918. Київ-Філадельфія, 1995. 495 с. 30. Діло. 23 серпня 1918. 31. Чернин О. В дни мировой войны: Мемуары. Москва-Петроград. 1923. 346 с.

References

1. Vtrstniuk V. Ukrainiska Tsentralna Rada [The Ukrainian Central Rada]. K., 1999. 341 s. 2. Vynnychenko V. Vidrozhennya natsiyi [Revival of the nation]. Ch. II. Kyiv – Viden', 1920. 328 s. 3. Kopylenko O.L. «Sto dнів» Tsentral'noyi Rady [«Hundred Days» of the Central Council]. K., 1992. 204 s. 4. Lytvyn V. Ukrayina: doba viyny i revolyutsiyi (1914–1920) [Ukraine: the era of war and revolution (1914–1920)]. K., 2003. 486 s. 5. Khrystyuk P. Zamitky i materialy do istoriyi ukrayins'koyi revolyutsiyi 1917–1920 rr. [Notes and materials to the history of the Ukrainian revolution of 1917–1920]. Ch. 2. Viden', 1921. 152 s. 6. Barvins'ka P. Ukrayins'ko-nimets'ki vidnosyny na pochatkovomu etapi avstro-nimets'koyi okupatsiyi Ukrayiny (lyutyu-berezen' 1918 r.) [Ukrainian-German relations at the initial stage of the Austro-German occupation of Ukraine (February-March 1918)]. Kyiv's'ka starovyna. K., 2000. № 2. S. 157–161. 7. Verstyuk V. Ukrayins'ka revolyutsiya: doba Tsentral'noyi Rady [Ukrainian Revolution: The Day of the Central Council]. Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. 1995. № 6. S. 66–78. 8. Kamenets'kyi I. Nimets'ka polityka suproty Ukrayiny v 1918 r. ta yiyi istorychna heneratsiya [German policy against Ukraine in 1918 and its historical generation]. Ukrayins'kyi istoryk. Nyu-York-Toronto-Myunkhen, 1968. Ch. I. S. 5–19. 9. Kul'chyts'kyi S.V. Ukrayins'ka derzhava chasiv het'manatu [The Ukrainian State of the Hetmanate Times]. Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. 1992. № 7–8. S. 60–79. 10. Pavlyuk O. Dyplomatiya nezaleznykh ukrayins'kykh uradyv (1917–1920) [Diplomacy of Independent Ukrainian Governments (1917–1920)]. Narysy z istoriyi dyplomatiyi Ukrayiny. K., 2001. S. 314–396. 11. Pyrih R. Tsentral'na Rada y nimets'ke viys'kove komanduvannya v Ukrayini: Problemy vzayemovidnosyn (lyutyu-kviten' 1918 r.) [Central Council and German Military Command in Ukraine: Problems of Relations (February-April 1918)]. Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. 2007. № 2. S. 47–63. 12. Prytulyak P.P. Ekonomichnyy dohovir UNR z Nimechchynoyu ta Avstro-Uhorschchynoyu 1918 r. [Economic contract of the UNR with Germany and Austria-Hungary in 1918]. Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. 1997. № 1. S. 62–72. 13. Soldatenkov V. Persha dyplomatychna aktsiya UNR. – Beresteys'ka uhoda [The first diplomatic action of the UPR. – The Brest Agreement]. Ukrayina dyplomatychna: naukovyy shchorichnyk. K., Vyp. II., 2002. S. 248–263; Soldatenkov V., Vyedyenyeyev D. «Nimets'kyi faktor» v Ukrayins'kyi revolyutsiyi [«German factor» in the Ukrainian revolution]. Dialoh. 2000. S. 108–111. 14. Fedyushyn O. Ukrainskaya revolyutsiya. 1917–1918 [The Ukrainian Revolution. 1917–1918]. Moskva, 2007. 332 s. 15. Vyedyenyeyev D., Budkov D. Yunist' ukrayins'koyi dyplomatiyi. Stanovlennya zovnishn'opolitychnoyi sluzhby Ukrayins'koyi derzhavy. 1917–1923 roky [Yuneness of Ukrainian diplomacy. The formation of the foreign policy service of the Ukrainian state. 1917–1923]. K., 2006. 296 s. 16. Velykyy ukrayinets'. Materialy z zhyttya ta diyal'nosti M.S. Hrushevs'koho [Great Ukrainian. Materials from the life and work of M.S. Hrushevsky]. K., 1992. 550 s. 17. Kopylenko O.L., Kopylenko M. L. Derzhava i pravo Ukrayiny. 1917–1920 [State and Law of Ukraine. 1917–1920]. K., 1997. 206 s. 18. Volyanyk S. Berestets'kyi dohovir 9.II. 1918 [Berestecky contract 9.II.]. Klivlend, 1989. 208 s. 19. Hofman M. Zapisky iz dnevnika. 1914–1918 [Notes from the diary. 1914–1918]. Leningrad, 1929. 322 s. 20. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrayiny (TsDAVO Ukrayiny). F. 118. Op. 1. Spr. 37. Ark. 1. 21. Visnyk Rady Narodnykh Ministriv UNR. K., 1918. 22. TsDAVO Ukrayiny. F. 118. Op. 2. Spr. 23. Ark. 24. 23. Kyevs'kaya mysl'. 1918, 10 marta. 24. TsDAVO Ukrayiny. F. 118. Op. 1. Spr. 51. Ark. 14. 25. TsDAVO Ukrayiny. – F. 118. Op. 1. Spr. 33. Ark. 5. 26. Kyevs'kaya mysl'. 1918, 29 aprelya. 27. Doroshenko D. Moyi spomyuny pro nedavnye-mynule. 1914–1920 [My memories of the recent-past 1914–1920]. Myunkhen, 1969. 467 s. 28. Doroshenko D. Istoriya Ukrayiny 1917–1923 rr. T. II. Ukrayins'ka Het'mans'ka Derzhava 1918 r. [History of Ukraine 1917–1923. T. II. Ukrainian Hetman State 1918]. N'yu-York, 1954. 424 s. 29. Skoropads'kyi P. Spohady: kinets' 1917 – hruden' 1918 [Memoirs: end of 1917 – December 1918]. Kyiv-Filadel'fiya, 1995. 495 s. 30. Dilo. 1918. 23 serpnya. 31. Chernin O. V dni mirovoy voyny: Memuary [During the World War: Memoirs]. Moskva-Petrohrad. 1923. 346 s.

Игорь Дацкив

GERMANSKIIY FAKTOR VO VNEŠNEĖKONOMICHESKOY POLITIKE UNR 1918 G.

В данной статье речь идет о международных связях в период национально-освободительных соревнований 1917–1918 гг. Выясняются предпосылки украинско-германского сближения в конце Первой мировой войны. В работе проанализированы особенности отношений между Германией и правительствами Центральной Рады, Украинского Государства гетмана П. Скоропадского, раскрывается влияние политики Германии на становление и развитие украинской государственности. В научном исследовании рассматриваются экономические аспекты, в частности система украинско-германских отношений, которая существенно влияла на

внешнеполитическую ориентацию Киева и Берлина, была важным фактором во время переговоров и заключения международных соглашений. Освещена деятельность украинских дипломатических представительств и экономических торговых миссий за рубежом, направленных на обеспечение развития украинской экономики и нужд войны за независимость. Показано, что важнейшим достижением Украины, достигнутым благодаря экономическим соглашениям, было сохранение государственной независимости и выход на международную арену и на этой основе возможность продолжать национально-освободительную борьбу в будущем.

Ключевые слова: украинско-немецкие отношения, международное влияние, правительство, делегация, договор.

Igor Datskiv

THE GERMAN FACTOR IN THE FOREIGN EKONOMIC POLICY OF THE UNR 1918

The article deals with international ties of Ukraine in the period of national liberation movements of 1917–1918. Investigated the background of the Ukrainian-German rapprochement at the end of the First world war. The paper analyzes the peculiarities of the relations between Germany and the governments of the Central Rada, the Ukrainian State of Hetman P. Skoropadsky, reveals the impact of German policy on the formation and development of Ukrainian statehood. The research concerns economic aspects, in particular in the system of Ukrainian – German relations, which influence considerably the foreign political orientation of Kyiv and Berlin an important impact on the negotiations and conclusion of international agreements. The activities of Ukrainian diplomatic representatives and economic trade organizations abroad are investigated in their connection with providing the development of Ukrainians economy and the needs the war for independence. It is shown that the most important achievement of Ukraine, achieved thanks to economic agreements was the preservation of state independence and onto the international scene and on this basis the opportunity to continue the national liberation struggle in the future.

Key words: Ukrainian-German relations, international influence, government, delegation, contract.

УДК 94(477.83/.86–11)«1919/1939»

Зореслава Захожай

МІЖ ПОЛЬСЬКИМ «МОЛОТОМ» І РАДЯНСЬКИМ «КОВАДЛОМ» (СХІДНА ГАЛИЧИНА В 20–30 РР. ХХ СТ.).

У статті аналізується та розкривається політика польської та радянської влади щодо Східної Галичини в 20–30 рр. ХХ ст., які брутально намагалися взяти під свій контроль суспільне, економічне, політичне та культурно-просвітницьке життя на західноукраїнських землях. У той час, Європа, висловлюючи «занепокоєння», не реагувала на події на західноукраїнських землях, не враховувала прагнення українців та діяла виключно у своїх інтересах. В умовах окупації Польщі та постійного втручання радянських урядів УРСР і СРСР продовжувалася незламна боротьба українців Східної Галичини за державність та захист національних інтересів. Галичани своїми діями демонстрували непоборне прагнення до створення самостійної держави.

Ключові слова: Східна Галичина, геополітика, міжвоєнний період, польська влада, радянський уряд.

Після завершення Першої світової війни, галичани, незважаючи на національну свідомість, суспільну організованість, досвід боротьби ЗУНР, так і не змогли створити своєї державності. Польща стала господарем на західноукраїнських землях внаслідок агресії, здійсненої за підтримки Антанти. Але заради справедливості слід підкреслити, що країни Антанти не вважали цю територію за етнічні польські землі. Навіть найвища Рада Антанти у грудні 1919 р. вирішила, що Польща має обмежитися тільки польськими теренами. Щоб усунути загрозу наступу більшовицьких військ на Західну Польщу, тоді ж визнано за доцільне, дати можливість населенню Східної Галичини самовизначитися щодо її державної приналежності. Лише 14 березня 1923 р. конференція послів держав Антанти ухвалила рішення про прилучення Галичини до Польщі, без проведення плебісциту [6, с.131]. Рада послів врахувала те, що кордон між Польщею і Росією «означено і застовплено згодою цих держав», маючи на увазі умови Ризького мирного договору 1921 р. між цими державами [3, с. 22–23]. Антанта всіма засобами підтримувала Польщу,